

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 2(22) сәуір-маусым 2020
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:

Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)

Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызыл мемлекеттік университетінің ректоры. (Қырғызстан)

Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары. (Қазақстан)

Әлімбаев Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)

Әбусейтова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)

Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)

Голден Кэти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)

Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)

Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)

Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Қазақстан)

Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)

Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)

Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қыпшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)

Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)

Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)

Римантас Желвис (Želvy Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)

Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)

Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Сыдықов Ерлан Бәтмашұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)

Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы

Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы

Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы

Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым

Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Абашии Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт-Петербурге (Россия)

Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)

Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)

Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)

Абиля Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)

Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)

Голден Кэത്തി Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)

Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)

Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)

Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)

Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)

Кумекоев Болат Есимхамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана»

Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)

Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Гданьска (Польша)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет (Литва)

Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)

Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Таймагамбетов Жакен Кожакметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК (Казахстан)

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна

Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна

Редактор:

Кубеев Рустем Джаулыбайулы

Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна

Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

- Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia)*
- Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)*
- Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)*
- Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)*
- Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)*
- Ayagan Burkitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)*
- Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)*
- Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)*
- Karibayev Bereket Bakhytzhonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)*
- Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)*
- Kozhirova Svetlana Bassieva – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)*
- Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)*
- Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)*
- Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)*
- Matyzhanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)*
- Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)*
- Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)*
- Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)*
- Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)*
- Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of German Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)*
- Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)*
- Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)*
- Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)*

Executive Editor:

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:

Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:

Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary

Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:

Khumarzak Altynbek

FTAXP / МРНТИ / IRSTI 03.20.

ҚЫТАЙДАҒЫ МИГРАЦИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕРДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (XX ғ. аяғы – XXI ғ. басы)

Шапиева Г.

Абылай хан ат. Әлем тілдері университетінің 2 к. магистранты. Алматы қ., Қазақстан.

Аңдатпа. *Kіріспе.* Мақалада қалаға қарай шыққан село халқының миграциясы қала орталықтарының өсуіне маңызды роль атқарғанын, олардың әлеуметтік, экономикалық және демографиялық құрылымына айтарлықтай ықпал еткен үдерісте әлемнің дамып жатқан елдерінде, соның ішінде Қытай да бар деген міндет шешілді. Қытайға урбандалу деңгейінің үлкен территориялық дифференциация тән екені анықталып, урбандалудың жаңа тұжырымдамасына қарағанда кіші кәсіпкерлікті дамыту үшін түрлі әдістерді қолдану және ірі қалалардан еңбек мигранттарын тартуды мақсат еткені айқындалады. Автор Қытайдың миграциялық саясатының негізгі бағыты шетелден қажетті мамандарды алғызу, экономика мен қоғамды дамыту үшін жоғары деңгейдегі ғалымдарды әкелу қажеттігін Қытай билігі түсініп жатқанын көрсетеді. Бұл бағытта Қытай миграциялық саясатты әлемнің басқа елдері қалай жүргізіп жатқаны жөніндегі тәжірибемен санасатынын дәйектейді.

Түйін сөздер: әлемдік тәжірибе., Қытай, миграция, урбандалу, заң, қауіпсіздік, халық саны

ОСОБЕННОСТИ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В КИТАЕ (конец XX – начало XXI вв.)

Шапиева Г.

Магистрант 2 курса Казахского университета мировых языков имени Абылайхана. г. Алматы, Казахстан.

Аннотация. *Введение.* В статье дается анализ на миграционные процессы в Китае, их влияние на социально-экономическую и демографическую структуру, при этом решена задача, что Китай берет пример из мировой практики. Для Китая характерна большая территориальная дифференциация урбанизации, на основе новой концепции урбанизации для развития малого предпринимательства используются различные методы и из больших городов мобилизуют трудовых мигрантов.

Автор приходит к выводу, что основное направление миграционной политики Китая взять необходимых зарубежных специалистов, для развития экономики и общества китайская власть понимает, что надо привозить зарубежных ученых. В этом направлении Китай ссылается на мировую практику.

Ключевые слова: Китай, миграция, урбанизация, закон, безопасность, численность населения, мировая практика.

FEATURES OF MIGRATION PROCESSES IN CHINA (late XX –early XXI centuries)

Shapiyeva G.

2 course Master's Student of Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages. Almaty, Kazakhstan

Abstract. Introduction. The article provides an analysis of the migration processes in China, their impact on the socio-economic and demographic structure, and the author shows that China is taking an example from world practice. China is characterized by a large territorial differentiation of urbanization, based on the new concept of urbanization, various methods are used to develop small businesses and migrant workers are mobilized from large cities.

The author concludes that the main direction of China 's migration policy is to take the necessary foreign specialists, for the development of the economy and society the Chinese authorities understand that it is necessary to bring foreign scientists. In this direction, China refers to world practice.

Keywords: China, migration, urbanization, law, security, population size, world practice.

Кіріспе

Қытай Халық Республикасы экономикалық дамуының түрлі кезеңінде ішкі миграция мәселесін басқаруға түрліше тұрғыдан қарап, миграциялық толқындардың бағыты мен жариялылығында айтарлықтай өзгерістер болды. Экономикалық реформалардың басталуымен Қытай үкіметі миграция мәселесінен қауіптенді. 1982-2010 жж. айналымдағы тұрғындар 30 миллионнан 211 миллионға дейін өскен (Материалы переписи населения Китая, 2010). Айналымдағы тұрғын халыққа жарты жылдан астам уақыт тіркеудегі мекен-жайында тұрмағандар жатады. Бұл үдеріс 2015 жылда да жалғасты, мұндай тұрғындардың саны 247 миллионға жетті (Статистический ежегодник Китая, 2016). Жорамал бойынша 2025 ж. бұл тұрғындардың саны 300 миллионға жетпек (Понкротова, Тракова, 2018: 412).

Соңғы кезде Қытай үкіметі ішкі миграцияға баса назар аударуда, өйткені урбандалу үдерісі өсті, демографиялық жағдайда өзгерістер болды, ішкі сұраныс өсті. Осыған байланысты миграциялық толқындарды басқару ҚХР экономикасын тиімді дамытудың негізгі құралы, сонымен қатар аймақтардың әлеуметтік-экономикалық дамуын теңестірудің негізгі факторы болып табылады.

Қытай Қазақстанмен көрші жатқан мемлекет болғандықтан миграцияға қатысты мәселе өзекті болып табылады.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу әдістерінен тарихи-динамикалық, салыстырмалы әдістер қолданылды. Тарихи-динамикалық әдістерді қолдану арқылы қолда бар қытай миграциясы туралы мәліметтерді фактілік материал ретінде жүйелеуге, Қытайдағы миграциялық үдерістердің эволюциясын анықтауға мүмкіндік береді. Салыстырмалы әдіс Қытайдағы миграциялық саясаттың түбегейлі өзгерісін анықтауға, оған тән белгілер мен ерекшеліктерін айқындауға мүмкіндік береді.

Талдау

Қытайдағы миграциялық саясаттың ерекшеліктерін және оның кезеңдерін Қытайдың да, шетелдің де зерттеушілері қарастырды. Мысалы, Хуан Пин мен Фрэнк Н. Пик (Ping H., Pieke F.N.), Кам Вин Чан (Chan K.W.), Цзай Лян (Liang Z., Ma Z., 2004), ресейлік ғалымдардан А.С. Веремейчик (Веремейчик А.С., 2003), Е.С. Анохина мен Е.В. Савкович (Анохина Е.С., Савкович

Е.В., 2015). Ал Л. Сжастад (Sjaastad L.A., 2019) зерттеулерінде миграция инвестицияның бір түрі ретінде адам капиталы тұрғысынан сипаттайды, өйткені ол болашақта табысты көбейтуге бағытталады.

Нәтижелер

Экономика мен урбанистикаға қатысты қытай мамандарының еңбектеріне қарағанда елдегі урбандалу уақытына қатысты екі көзқарасты байқауға болады. Бірінші көзқарас бұл 949 ж. Қытай халық республикасының құрылған жылы, екіншісі 1978 ж. (реформа мен ашық қоғамның бастамасы).

Бірінші көзқарасты жақтаушылар 1949-1960 жж. Қытайдағы урбандалудың бірінші кезеңі деп санайды (Ду Сяомин, Чэнь Цзеньбао, 2010). Бұл кезде қала халқының саны тез өсті. Село-қала халқының миграциясы тез өсті. Бұл көзқарасты жақтаушылар қатарында Ду Сяомин, Чнь Цзень бао болды. Олар өз еңбектерінде қала халқының өсуі бірден ҚХР құрылуымен басталды деп санайды. 1949-1960 жж. қала халқының саны 90% асып, 130 млн. адамды құрады, ал урбандалу деңгейі 19,75% болды (Ду Сяомин, Чэнь Цзеньбао, 2010).

Соғыстан кейінгі Қытайдағы күрделі экономикалық жағдай село халқын қалаға миграциялануына мәжбүр етті. Алайда соғыстан кейінгі қалаларға келген мигранттардың бәрін қала қабылдай алмады, нәтижесінде труппобтар пайда болды. Мұны білген ҚХР үкіметі, бір жағынан, селолық жерлердегі тұрғындардың өздерінде қалуына бағытталған шараларды қолға алса, екінші жағынан, қалаларда тұрақты түрде құрылыстар салу және еңбекке орналастыруға бақылау жасауды қолға алды. Сондықтан урбандалудың бірінші он жылдығы тұрақтану, төмендеумен сипатталады. 1978 ж. дейін Қытайдағы қала халқының саны 18%-дан жоғары болды.

1951 ж. бастап Қытайдағы негізгі әкімшілік тосқауылға халықты тіркеу жүйесін, жұмыссыздықты бақылауды, қаладағы құрылыстың шектеулігін, сонымен қатар орталықтағы селоларды игеру бағдарламасын айтуға болады (Ду Сяомин, Чэнь Цзеньбао, 2010: 20).

Екінші көзқарастың өкілі экономист Чэнь Юхуа. Өз еңбектерінде ол үздіксіз урбандалудың өсуі және әкімшіліктің кедергілерге жұмсақтығы тек 1978-1979 жж. басталды деп есептейді. Бұл жылдары реформалар басталып, нәтижесінде Қытай дүние жүзі бойынша қала халқының саны көп елге айналды (Чэнь Юхуа, 2010: 79).

Автор Қытайдағы қазіргі урбандалудың ерекшеліктерін көрсетеді. Ол кезеңдердің негізгі ерекшеліктерін былай сипаттайды:

1) ішкі еңбек миграциясының қарқындылығы – өзінің тұрақты тіркелген жерінен тыс жерде жарты жылдан артық тұрғандардың саны;

2) урбандалу мен қарқындылықтың өсу деңгейі;

3) әкімшілік кедергілер жүйесіндегі өзгерістер.

Нақ осы критерийлер Қытайдың қазіргі кездегі урбандалуының үш кезеңін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

1-кезең. 1978-1989 жж. – реформалардың басталуы. Ауыл шаруашылық қалаларының өсуі. Осының нәтижесінде қала тұрғындарының саны 295 млн адамға жетті; ал урбандалу деңгейі 26% болды. Чжэцзян, Цзянсу, Гуандун провинциялары село-қала миграциялары осы кезеңге толық дәлел бола алады. Бұл кезеңнің соңында орталық провинциялардан Гуандун, Чжэцзян, Цзянсу провинцияларына миграция өте қарқынды болды (Чэнь Юхуа, 2010: 80).

1982-1985 ж. ҚХР үкіметінде бірқатар маңызды әлеуметтік-экономикалық реформалар жүргізілу нәтижесінде ҚХР азаматтары жеке кәсіпкерлікпен айналысуға, бірқатар ауыл шаруашылық тауарларына еркін баға қойылды, ауыл шаруашылық тұрғындарында тұрақты тіркелген жерінен басқа жерде жұмыс істеу мүмкіндігі туды. Реформаның салдары – шағын қалаларда жеңіл және тамақ өнеркәсібі дамыды. Бұл үдеріс Янцзы өзенінің төменгі ағысындағы

Чжэцзян, Цзянсу қалаларында көрініс тапты. Өндірістің дамуы қалаларда еңбек миграциясының өсуіне әкеліп, «жұмысшы мигранттар» деген ұғымды әкелді. 1982 ж. өзінің тұрақты тіркелген жерінен тыс жерде тұратындар есебінен 6,5 млн жұмысшы мигранттар болды. Бұл кезеңнің соңында олардың саны 21 млн-ға жетті (Китайский статистический ежегодник, 2013: 38). Дегенмен де халықтың тіркелу жүйесіндегі әкімшілік халықтың ішкі миграциясының өсуіне де кедергі жасады. Тіркелу жүйесінің мәні сонда адам туған жерінде тіркеледі және осы жерге қатысты оның әлеуметтік артықшылықтарға деген құқықтары белгілі болады. Мысалы, бір мекенде туған азаматтар басқа мекен-жайда медициналық қызмет, білім және әлеуметтік төлемдерді ала алмайды.

Қытай әлеуметтік ғылымдар академиясының мүшесі Лю Дэн өз зерттеуінде Қытайдағы тұрғындардың тіркелу жүйесінен нақты талдау жасаған. Шанхай мысалында тұрғындардың әлеуметтік құқығын түрлі тіркеулермен салыстырады. Шанхай қалалық тіркеуінде болғандардың айтарлықтай құқығы бар, ал село тұрғындарының ондай құқы төмен (Лю Дэн, Цзян Дун-шэн, 2009: 20).

ҚХР билігі демографиялық әлеуетті шетел капиталын алуға мүмкіндік беретін құнды ресурс деп санады. 1983 жылға қарай ҚХР келісім-шартпен жұмыс істеп жатқан мигранттары 31 000 адам болды, ал олардың жиынтық кірісі 13 млн АҚШ доллар болды. Он жылдан кейін келісім-шарт негізіндегі жұмысшыларға 173 мың когортаға жыл сайын бөлінетін қаржы көлемі 6,8 млрд АҚШ долларын құрады.

2-кезең (1990-2009 жж.) – ірі қалалардың дамуы. Бұл кезеңді «Ғажайып қытай экономикасы» деп атайды: бұл кезде жыл сайынғы ҚХР экономикасы 10-12% өсті. Нақ осы жылдары Қытай әлемнің басты экономикалық орталығы болды. Ішкі еңбек миграциясының ауқымы кең етек алды. 1990-2000 жж. ішкі еңбек миграциясы 6 есе өсіп, 144 млн адамға, ал 2009 ж. қарай 240 млн. адамға жетті. Қала халқының саны 2009 жылға қарай 650 млн адамға жетсе, урбандалу деңгейі 48,34% құрады. Демек, Қытай қала тұрғындары көп елге ғана айналмай, миграцияланған халқы көп елге де айналды.

Экономика мен урбандалудың өсуі біркелкі болған жоқ, өсудің негізгі тіректері СЭЗ және елдің шығысындағы теңіз жағалауы қалалары болды. Қала халқының жылдық орташа өсімі 20 млн адамға жетті. Өсімі көп болған жерлер Янцзының төменгі ағысындағы провинциялар (Шанхай қ., Чжэцзян, Цзянсу провинциялары), Чжунцзян өзенінің дельтасы (Гуандун провинциясы), сонымен бірге Пекин-Тяньцзин агломерациясы. 2000 жылға қарай Пекин, Тяньцзин, Шанхай, Гуанчжоу, сонымен қатар өндіріс провинцияларының астаналары Қытайдың ірі қалаларына айналды (Кесте 1).

Кесте 1. 2012 ж. Қытайдың ірі қалаларындағы урбандалудың көрсеткіші (Лю Дэн, Цзян Дун-шэн, 2009: 20).

Қала	Халқының саны (млн адам)	Урбандалған халқы	қала	Шамамен жұмысшы мигранттар саны
Чунцин	33	43,9		4
Шанхай	14,27	12,3		3,3
Пекин	12,97	12,2		4
Шицзячжуан	10,05	6,6		1,8
Харбин	9,94	4,5		2

Тяньцзинь	9,94	4,3	2,5
Гуанчжоу	8,22	4,7	3
Ухань	8,22	6,1	2

Урбандалудың бұл кезеңінде халықтың ішкі еңбек миграциясы қалалардың тез өсуінде негізгі роль атқарды. Тұрғындар еңбекке еркін орналасуға мүмкіндік берген уақытша тіркелу құқығын алды. Уақытша және тұрақты тіркеуде адамдардың әлеуметтік құқында біраз айырмашылықтар болды. Тіркелу жүйесі еңбек миграциясын ұстай алған жоқ, қытай қоғамының теңсіздік пен әлеуметтік бөлінуінің элементі болды.

ҚХР Сауда министрлігінің мәліметі бойынша 2005 ж. аяғында шетелде 547 мың қытай жұмысшылары, 2006 ж. – 670 мың адам жұмыс істеді. 2007 ж. қаңтарға қарай жұмыс күшіне қатысты келісім шарттар 33,67 млрд. АҚШ долларын құрады (Анохина, 2012: 38). Еңбек миграциясының секірмелі өсуі қытай жұмысшыларының жүзден аса елдерде экстенсивті өсу есебінен ғана емес, 1991 ж. кейінгі Макао мен Гонконгтағы ірі инфрақұрылымдық жобалар есебінен болды. 40 000 аса еңбек мигранттары 1991 ж. екі ауданда шоғырланды. Олардың санының одан әрі тез өсуіне Гонконгте Че Лап Го атты жаңа аэропорттың салынуы жоғары еңбек сыйымдылығын берді. Еңбек миграциясының географиясы Жапония, Сингапур және Таяу Шығыс болды. Ресейлік Қиыр Шығыста 30 000 қытай азаматтары, негізінен Хэйлунцзян провинциясында еңбек етті.

3-кезең (2010 жылдан бастап қазіргі кезге дейін) – урбандалудың жаңа моделі: кіші және орташа қалалардың дамуы.

2010 ж. қала халқының саны іс жүзінде село халқымен теңесті және 2011 жылы халықтың 51% құрады (Китайский статистический ежегодник, 2013: 120). Елдің ірі қалаларына жұмысшы мигранттардың ағылып келуінің жалғасуы (халықпен 4 млн адамнан артық) «үлкен қалалардың мәселесін» тудырды. Оған ішінде транспорт және тұрғын үй инфрақұрылымының дұрыс болмауы, қоршаған ортаның нашарлауы, қоғамның әлеуметтік бөлінуі, өтірік урбандалудың дамуы жатты.

Ірі қалаларға еңбек мигранттарының ағылуын тоқтату мүмкіндіктері болмағандықтан ҚКП бесінші ұрпағы XVIII съезде жаңа әлеуметтік бағыттағы саясатты ұсынады. Оның мақсаты – халықтың өмір сүру сапасын жақсарту «Сяо- кан» орташалардың қоғамын аяқтау және кіші және орташа қалаларды жан-жақты дамыту (500 мың адамға дейін) болып табылды.

Реформа кезінен бастап, Қытайдың ішкі саяси мәселесінде жұмыссыздық деңгейі жоғары болумен сипатталады, бұл әлеуметтік тұрақтылыққа қауіп төндірді және ішкі сұраныстың өсуін тежеді. Үсті үстіне қоныстану экстенсивті моделден интенсивті моделге көшу қажеттігін тереңдетті. Осы бағытпен алғанда ішкі миграциялық саясаттың дамуы бес кезеңнен өткен (Козыкина, 2011: 69). Оны былай сипаттауға болады:

1. 1979 жылдан бастап 1983 жылға дейін еркін жүріп-тұруға тыйым салынды;
2. 1988 жылға дейін миграцияның біртіндеп шешілуі;
3. 1989-1998 жж. селодан қалаға қоныстанушыларды шектеу, оқтату саясаты;
4. 1999-2000 жж. еңбек миграциясын реттеу және шешу;
- 5 2000 ж. халықаралық еңбек миграциясының реттелуі (Migration Without Borders, 2007).

Фактілердің тұрақты жиынтығы, әсіресе, Конституция қытай азаматтарын қозғалыс еркіндігі құқын ескермеген, ал халықаралық келісімдер ішкі мемлекеттік қатынасты жанама түрде айтқан, миграцияны бақылаудың үш звенолы жүйесін көрсетті:

- 1) ішкі миграцияны «хукоу» тіркеу жүйесі негізінде бақылау жүйесі;

2) «Азаматтардың кіруін және шығуын бақылау туралы» ҚХР Заңы негізінде эмиграцияға бақылау жүйесі;

3) «Шетел азаматтарының кіруін және шығуын бақылау туралы» ҚХР Заңы, «ҚХР-дан шығу және шетел азаматтарының ҚХР-ға кіруін басқару туралы» Қоғамдық қауіпсіздік министрлігінің нұсқауы негізінде иммиграцияны бақылау жүйесі.

Ел ішінде қытай азаматтарының қозғалысына бақылау жасау шетелдіктерге бақылау жасаудан кем соқпайтынын байқауға болады.

ҚХР-дың миграциялық саясатына «шығыстық ерекшелік» тән. Оның мәнісі шетелге кетіп жатқан арзан қытай жұмыс күшімен қатар соңғы кезде Қытайдың өзі шетелден ғылым, техника, өндірістің түрлі саласында қолдану мақсатымен жоғары квалификациялы мамандарды тартуда (Чанхай, Коробеев, 2010: 77). Демографиялық жағдайы бір-біріне қарама-қайшы Ресеймен салыстырғанда тіпті интеллектуалды миграцияны реттеуде түрлі тәсілдерді байқауға болады. Ресейде шетел азаматтары үшін жылдық кірісі көп қарапайым миграциялық тәртіп бар. Қытайда қоныстанушы үміткерлердің квалификациясын тексеретін жүйе бар. Кәсіби жағынан қажет болса, монетарлық қана емес, әлеуметтік те жеңілдіктер береді. Бұл факт миграциялық бақылаудың бір ізді жүйесін көрсетеді, ол әлеуметтік-саяси және конституциялық құрылыспен ғана айырмашылығы емес, ұзақ уақыт бойы қалыптасқан және миграцияны (ішкіні де, сырқыны да) реттеу және бақылау саясаты ағымдағы және ұзақ уақытқа арналған ҚХРдың жалпы ұлттық мүддесіне сай басқарылады.

1998 жылдан бастап жұмыс күшін басқа елдерге жіберетін (соның ішінде техника мамандарын да) елдердің ішінде Қытай жетекші орында. 2001 ж. материктік Қытайдық эмигранттары 38 848 адамды құрады, ал олардың көпшілігі техника мамандары (Цзянь Хайшань, 2013: 30). Шетелден мамандарды тарту үшін қытай үкіметі екі жақты сипаттағы шараларды жасайды. Бір жағынан, Қытай шетелде оқыған азаматтарын белсенді түрде елге қайтуына шақырады. Қытайдың қоғамдық ғылымдар академиясы жүргізген зерттеулер 1978-2006 жж. бойы 1,06 млн қытай азаматтары шетелде оқығанын көрсетті, тек 275 мың адам ғана отанына қайтып келген, азаматтардың 70% жуығы басқа елдерде білім алған. Олардың көпшілігі шетелде тұрады (Цзянь Хайшань, 2013: 30).

Қытайдың өзінде оқыған жоғары технология мамандары да шетелге кеткендіктен Қытайда жоғары квалификациялы еңбек ресурсы жетіспейді. Сондықтан соңғы жылдары қытай үкіметі шетелден Қытайға еңбек мигранттарын жіберуге мүмкіндік беретін жеңілдік шараларының жүйесін жасады (шетелде оқыған қытай азаматтары үшін вакансия жасау, оларға Отанына қайтып келуімен байланысты шығынды өтеу үшін көмек беру, және т.б.).

Екінші жағынан, қытай үкіметі шетел мамандарын Қытайға иммиграцияға белсенді түрде ынталандырды. «Шетелдіктердің елге кіруі және елден шығуы туралы» Заңда Қытай заңдылығына сәйкес Қытайда инвестициясы болса немесе Қытайдың өндіріс орындарымен, шаруашылық ұйымдарымен экономикалық, ғылыми-техникалық, мәдени ынтымақтастық болса, онда ұзақ уақыт тұрақты тұруға рұқсат береді.

Шетел мамандарын тарту үшін 2002 ж. ҚКП ОК Кеңсесі мен Мемлекеттік Кеңес Кеңсесі «2002-2005 жж. мамандарды жоспарлау және дайындау» Бағдарламасын жасады, онда ақпараттық-техникалық, биология, материалды-техникалық, өндірістік-техникалық, авиакосмостық, т.б., сонымен қатар қаржы, заң, халықаралық сауда мен менеджмент сияқты зәру мамандарды тарту қажеттігі көрсетілді. Мұндай мигрант мамандарға жоғары еңбекақы мен Қытайда бар лабораториялар, ғылыми-техникалық базаларды қолдану құқы беріледі.

Статистикалық мәліметтерге қарағанда «Шетелдіктердің елге кіруі және елден шығуы туралы» Заңның қабылдануы 2004 тамызға қарай үш мың шетелдіктердің Қытайда тұрақты тұрып, жұмыс істеуіне ықпал жасады (Еженедельник китайской новости, 2009). 2004 жылы

маман-мигранттарды кең түрде тарту үшін қытай үкіметі «Қытайда шетелдіктердің тұрақты мекендеуіне тәртіп, санкция және бақылау туралы ереже ережені» бүкіл халыққа жариялады. Бұл нормативті актінің енгізілуі Қытайға шетел мамандарының енуін күшейтті.

Қытайдағы миграциялық саясаттың тағы бір маңызды бағыты заңсыз миграциямен қатаң күрес болып табылады. Қолда бар статистикалық мәліметтерге қарағанда он жыл ішінде (1978-1988 жж.) жалпы шекаралық мекемелер мемлекеттік шекарадан жасырын өткен 58 мың адамды тіркеген; 1990 ж. 13 мың 1992 ж. – 20 мың мигранттар заңсыз келген. Орташа заңсыз түрде жыл сайын Қытайға келгендер 16,8% өсуде (Еженедельник китайской новости. 2009). 2002 жылы шекаралық бақылау мекемелері 4623 шекара бұзғандарды тапқан. 2004 ж. – 5773, 2007 ж. – 2772, 2008 ж. – 4783, 2009 ж. – 1624 заңсыз түрде келген мигранттар белгілі болған. Соңғы жылдары заңсыз мигранттармен жағдай нашарлады. Он жыл ішінде (1995-2005 жж.) қытай милициясы 63 мың заңсыз шетел иммигранттарын репатриациялады. 2006 ж. Қытайда 16 мың заңсыз келгендер табылып, репатриаланды (Изменение и применение Уголовного кодекса КНР, 1997). Заңсыз Қытайға келіп жатқан иммигранттар саны жыл сайын өсуде. Заңсыз келген мигранттардың көпшілігі КХДР келеді. 1983-2009 жж. Солтүстік Кореядан заңсыз түрде Қытайға 400 мың мигранттар келген. Сан жағынан екінші тұрған диаспора заңсыз келген мигранттар Африка елдерінен шыққандар. Қазіргі кезде тек қана Гуандун провинциясында олар 200 мың адамды құрайды. Осынша мигранттарды репатриациялау Қытай үшін маңызды проблема туғызады.

2004 жылы Вэньчжоу қаласында ҚХР Қоғамдық қауіпсіздік министрлігі заңсыз түрде келген мигранттардың құқық бұзуы, қылмыс жасауымен күрес жүргізу туралы пікірталас болды. Осы пікірталас барысында мигранттардың құқық бұзуы айтылып, іргелес елдермен заңсыз мигранттарға қарсы әрекет жасау бойынша ынтымақтасу туралы мәселе қарастырылды (Трудные задачи по предупреждению и борьбе с незаконной миграцией, 2004). Осыдан кейін үкімет бірқатар шараларды қолға алды. 1998 ж. Қытай мен АҚШ халықаралық қылмыспен күресу үшін ынтымақтасу туралы келісті. 2000 ж. Пекинде ҚХР мен АҚШ арасында қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек көрсету Шартына қол қойды, бұл екі ел арасындағы қылмыстық юстиция саласында ынтымақтасуды кеңейтті. 2003 ж. заңсыз миграциямен күрес бойынша қытай-американ ынтымақтастығы басталды. Заңсыз мигранттарды екі ел бір-біріне репатриациялайды. 2000 ж. АҚШ 4 мың иммигранттарды репатриациялады. ҚХР Қоғамдық қауіпсіздік министрлігінің ақпараты бойынша 28 маусым 2006 жылы алғаш рет чартерлік самолётте 119 мың заңсыз иммигранттар АҚШ-қа репатриацияланды.

Қытай мен Россия мемлекет қайраткерлері де миграциялық мәселеге назар аударды. 26 наурыз 2007 жылы ҚХР Төрағасы Ху Цзиньтао және РФ Президенті В. Путин Москвада миграциялық саясатта ынтымақтасу туралы екі ел арасындағы біріккен Декларацияға қол қойды. Осы Декларацияның 12 бабында миграция саласында Қытай мен Ресей ынтымақтастығы сенімді түрде дамып жатқаны айқындалған.

Қытайда миграцияға қатысты заңдылықты нығайту туралы шешім қабылданды. Көптеген елдерде миграциялық құқықтық қатынасты реттейтін заңдар қабылданып қойған. Бұл тәжірибені қытай заңгерлері қабылдаған жөн.

Жұмыс күшін экспорттау Қытайда 1977 ж. басталды да, басқа елдермен салыстырғанда тез дамыды. 1979-1988 жж. Еңбек және әлеуметтік қамсыздандыру министрлігінің мәліметіне қарағанда Қытайда жұмыс күшінің экспорты 47,1% болған. 1990 ж. аяғында реформа үдерістерінің жедел болуына байланысты жұмыс күшінің экспорты өсті.

Шетелдегі қытай азаматтарын бес категорияға бөлеміз.

- қытай үкіметі немесе қытай фирмалары арасында жасалған халықаралық еңбек шартына сәйкес шетелде жұмыс істейтіндер.

- халықаралық тендерлер негізінде қытайлық және шетелдік фирмалар арасында халықаралық жобаларды орындауға жасалған шарттарға сәйкес шетелде істейтін қызметшілер.

- Сарапшылар мен квалификациялы жұмысшылар: менеджерлер, техниктер, тәлімгерлер, Қытайдың шетелдегі фирмаларында істейтіндер.

- Қытай территориясында шетелдіктер жалдайтын қызметкерлер.

- Мемлекеттік агенттер көмегімен шетелде жұмыс істейтін жеке адамдар.

Сыртқы сауда және экономикалық ынтымақтастық министрлігі мәліметі бойынша жұмыс күштерін экспорттау шарттары 1995 ж. 17397 1998 ж. 23191 дейін өсті. Шарттардың жалпы сомасы 0,478 млрд долл 1990 ж. 2,007 млрд долл. 1995 ж. және 2,39 млрд.долл 1998 ж. (Тракова Е.В., 2018: 10).

Кесте 1. Халықаралық еңбек шарты бойынша шетелде жұмыс істейтін қытай азаматтары

Жылдар	Жұмысшылар саны
1982	23158
1983	17663
1984	27557
1985	24895
1987	31447
1988	39810
1989	41867
1990	36116
1991	68314
1998	290771
1999 (қыркүйектің аяғы)	303631

Шетелде жүрген Қытай азаматтарының мамандық бойынша келісімге сәйкес төлемі (млн долл)

	1986	1987	1988	1990	Барлығы
Информатика және компьютер инженерлер	23	50	284	642	1121
Медицина қызметкерлері	40	170	115	865	1526
Техника мамандары	325	601	1261	726	3649
Моряктар	1411	1720	2829	8833	25885
Ауыл шаруашылық қызметкерлері	2767	754	255	974	5177
Аспаздар	505	721	1361	1587	4953

Құрылыс жұмысшылары	4101	5976	10404	16587	48683
Тігін жұмысшылары	1247	2476	2778	4218	16527
Құрылыс материал өндірісінің қызметкерлері	416	3943	1702	1178	11759
Машина құрылысшылары	1404	900	1287	3479	7452
Т.б.	4776	6771	13609	8276	39947
Барлығы:	17018	24073	35885	47815	167927

Жұмыс күшін экспорттауды кеңейту үшін және шетелде жұмыс істейтін қытай азаматтарына қазмет көрсетуге жетекшілікті нығайту үшін Мемлекеттік кеңес Экономика және сауда министрлігіне кооперация қызметін көрсетті, үкіметтік деңгейде байланысты орнатты және Еңбек министрлігіне заң бойынша қорғауды қолына алуды тапсырды.

14 қараша 1992 ж. Еңбек министрлігі «Шетелдегі жұмысшыларды басқару ережелерін» қабылдады.

Қытайдағы ішкі миграция ғажайып экономиканы қалыптастыруға үлес қосты. Қазіргі кезде ҚХР үкіметі ішкі миграцияны урбанизация есебінен ішкі тұтынудың өсу стратегиясын жүзеге асыруда экономиканың даму құралы ретінде ғана емес, экономиканың экспортқа бағытталған моделінен ішкі тұтынудың өсуіне бағытталған моделіне өтудің шарты деп қарастырады.

Сонымен қатар Қытайдағы ішкі аймақаралық миграцияның жағымсыз тұстары да бар. Мысалы, ірі қалалардағы миграцияның бақылауда болмауы, мигранттар мен тіркеуде бар қалалықтар арасындағы әлеуметтік теңсіздіктің өсуі, мигранттардың маргиналдануы.

Қытайда тұрғындардың ішкі қозғалмалы жүйесінің негізі болған тіркеу (хукоу) жүйесі бар. Жалпы Қытайдағы тұрғындардың ішкі миграция ұғымы күрделі, құрамы да көп болып табылады және Қытайдағы тіркеу (хукоу) жүйесімен тығыз байланысты. Бұл жерде тіркеу дәрежесі (хукоу) және мекен-жайда тіркеу (хукоу) ұғымдарын ажыратқан жөн деп санаймыз. Оны мына кесте арқылы көрсетіп, ҚХР азаматтарының 6 категориясын бар екенін анықтаймыз.

Кесте 1. Тіркеу (хукоу) дәрежесіне қарай ҚХР азаматтарының түрлері

Қалалық мекендерде қала дәрежесі тіркеуіндегі тұрғындар (хукоу)	Селолық мекендерде қала дәрежесі тіркеуіндегі тұрғындар (хукоу)	Жалпы тіркеудегі тұрғындар (хукоу)
Қалалық мекендерде село дәрежесі тіркеуіндегі тұрғындар (хукоу)	Селолық мекендерде село дәрежесі тіркеуіндегі тұрғындар (хукоу)	Тіркеуді күтіп отырған тұрғындар (хукоу)

Ішкі миграцияның күрделілігі, оның қарама-қайшылығы мен біркелкі емес екені Қытайдағы ішкі мигранттардың саны көрсетеді. Оны түрлі зерттеушілер 20 млн 300 млн-ға дейін деп көрсетеді (Тракова, 2018: 12). Мигранттар категориясы мен олардың санын ажырату қиын, өйткені олар бір-бірімен қабысып жасатады, ішкі миграцияның барлық категориясының жалпы жүйесі соңына дейін қалыптаспады. Бұл жұмыста ҚХР қоғамдық қауіпсіздік министрлігі (уақытша тұруға және тұрғын ықтиярлығы берілген тіркеудің ресми ауысым саны) және ҚХР мемлекеттік статистикалық басқармасының мәліметтері (санақ, жыл сайынғы статистикалық жинақтар, мониторинг бойынша жыл сайынғы баяндамалар және селолық жұмыс күші миграциясының зерттеулері). Нәтижесінде, осы мәліметтерді салыстыруға талпыныс жасадық. Салыстыру үш деңгейде болды. Соңғы уақытқа дейін тіркеу дәрежесі селолық және қалалық

болып екіге бөлінді. Бұл дәрежелердің айырмашылығы тіркеу дәрежесі тіркеу иесінің өзара қатынасын анықтады және мемлекеттік қамсыздандыру жүйесін қолдануды анықтады. Соңғы уақыттардағы реформаларға байланысты тіркеу жүйесі ҚХР тұрғындары үшін жалпы тіркеу дәрежесі қолданылуда.

Қытайдағы ішкі мигранттар категориясы: тіркеуді ауыстыру, ұзақ мерзімді тіркеу (6 айдан артық), қысқа мерзімді (6 айға дейін).

Ең күрделісі тіркелген мекен-жайды ауыстырмайтын ұзақ мерзімді миграция, оған өзара байланысты үш категорияны жатқыздық.

Мигранттардың бірінші категориясы «Тіркелген мекен-жайда тұратын тұрғындар (хукоу)». Бұл категорияға мигранттардың екі түрі жатады: тіркелген мекен-жайында тұратын тұрғындар (жэньху фэньлидэ жэнькоу) және айналыс тұрғындары (людун жэнькоу). 2016 ж. тіркеу мекенінде тұратындар саны 292 млн. адам болды, ал айналымдағылар тек 245 млн. адам болды.

Екінші категория «Селодағы жұмысшы мигранттар» (нунминьгун). Оған туған ауылынан шетте алты айдан артық жүргендер, сонымен қатар туған жерінде ауыл шаруашылыққа жатпайтын жұмысты 6 айдан астам уақыт істеушілер жатады. 2016 ж. селолық мигранттардың саны 282 млн адам болды.

Үшінші категория «қалалық тіркеуі жоқ қала халқы». Олар қала тұрғындарына жатады, бірақ қалада тіркеуі жоқ. 2016 ж. қалалық тіркеуі жоқ қала халқының саны 224 млн болды.

Нәтижесінде ішкі миграцияны зерттеу үшін жоғарыдағы категорияларды бөліп қана қоймай, оларды жүйелі түрде қарастырған жөн деп есептейміз. Біз ішкі миграцияны мына белгілер бойынша сыныптадық:

Заңдық белгі бойынша Қытайдағы ішкі миграция тіркеу мекенін өзгерту және тіркеу мекенін өзгертпеу деп бөлінеді.

Ішкі әкімшілік шекаралардың қиылысу белгісі бойынша: аймақаралық миграция, провинцияаралық миграция, ішкі провинциялық және ішкі аймақтық миграция.

Ағын бағыты бойынша миграция былай болады: қалалық мекен пунктiнен қалалыққа, ауылдан ауылға.

Мерзімі жағынан тіркеу тұрақты (тіркеуді өзгерту) және уақытша, ол ұзақ болуы мүмкін (жарты жылдан астам) және қысқа мерзімді (жарты жылға дейін).

2010 жылғы жалпы Қытай санағы материалына қарағанда миграция жұмыспен/бизнеспен (угун цзиншан) байланысты болады, бір жұмыстан басқа жұмысқа ауысып бару (гунцзо дяодун), оқумен (сюэси пэйсюнь), тәуелді адам миграциясы (суйцянь цзяшу), туған туыстарына бару(тоцинъ каою), көшу (чайцнь баньцзя), тіркеудің ауысуы (цзигуа хукоу), некеге отыру (хуньинь цзяюй), т.б. себептер (цита).

Қорыта айтқанда, Қытайдағы қазіргі урбандалудың жоғарыда көрсетілген үш кезеңнің негізгі ерекшеліктері бар. Бірінші кезеңінде реформа басталып, кішкене ауыл шаруашылық қалалары дамыды. Екінші кезеңде қытай экономикасы қарқынды дамыды, урбандалу тез жүрді әрі жан-жақты бақыланбады. Үшінші кезеңде кішкене және орташа қалалар жоспарлы және жан-жақты дамыды.

Қытай өз ішінде заңсыз миграциямен күресіп қана қоймай, осы сала бойынша 40 елмен ынтымақтасуда, оның қатарында Еуропалық Одақ пен Россия да бар.

Қорытынды

Қытай миграциясы XX ғ. аяғы – XXI ғ. басындағы халықаралық миграциялық үдерістердің ерекше құбылысы болды. XX ғ. екінші жартысында қытай халқы санының тез өсуі ел ішінде демографиялық қысымды жасап қана қоймай, азаматтардың шетелге кетуінің алғы шарты болды.

XX ғ. 70-жж. аяғында реформаның басталуымен елден кеткен 19 миллион адам шетел диаспорасының негізі болып қана қоймай, реципиен қоғамда қытайларға деген көзқарасты да өзгертті. Осының салдары ретінде шетел диаспорасының экономикалық, әлеуметтік және субэтникалық құрылымы өзгерді. Сонымен қатар этникалық қытайлар қай елде тұрса, сол елдің экономикасының түрлі саласына белсенді қатысты.

Біріншіден, қытай миграциясының ерекшелігі географиялық аумағы кең болды, миграциялық толқындардың экономикалық, әлеуметтік және демографиялық құрылымында өзгерістер болды. Жаңа технология мен жаһанды ұтқырлықтың өсуіне байланысты бірнеше елде бір уақытта тұратын қытай мигранттарының жаңа түрі пайда болды. Бұлардың азаматтығы Қытай болғандықтан оның экономикалық жетістігімен бекемделіп отырды. Уақыт өте келе қытай миграциясының өсуі шетелде Пекиннің жетекшілігімен қытайлық қауымдастықтың құрылуына әкелді. Олар келген елдерінде ҚХР туралы білім мен ақпаратты таратады, сонымен қатар Қытай халқы мен ұйымдарына сыртқы әлем туралы ақпараттың көзі болуда.

Екіншіден, миграция ел ішінде қордаланған мәселелерді, жұмыссыздықты және кедейшілікті шешуге мүдделі. Ауылды жерден қалаға ағылып келген қытайлықтардың көптігі жұмыссыздықты көбейтті.

Сонымен, миграция масштабының өсуі миграциялық әлеуетті ұтымды қолданумен және мигранттардың түрлі топтарының олар үшін жаңа социумға енуімен байланысты қытай қоғамы алдында жаңа мәселелерді қояды. Осының бәрі мигранттардың шоғырлануына ықпал ететін тиімді әлеуметтік технологияны жасауды талап етеді.

Әдебиеттер мен деректер тізімі

- Анохина Е.С., Савкович Е.В. (). Система регулирования миграции в КНР на современном этапе. – Томск: Издательство Томского университета, 2015. – 180 с.
- Веремейчик А.С. Регулирование внутренней миграции в КНР (на примере Северо-Восточного региона) // Россия и АТР. – № 4.
- Ду Сяомин, Чэнь Цзеньбао (). Миграции населения в Китае и их влияние на экономическое развитие страны // Издательство Китайской академии наук в Пекине. Серия: Демографические исследования. –2010. – № 5. – С. 77-87.
- Еженедельник китайской новости. 17 августа, 2009.
- Изменение и применение Уголовного кодекса КНР./ под ред. ГаоЦзянси. –1997. – 700 с.
- Chan K.W. The Chinese hukou system at 50 // Eurasian Geography and Economics. –2009. – № 50 (2). – P. 197-221.
- Китайский статистический ежегодник. –Пекин, 2013. –967 с.
- Козыкина Н.В. Движущие силы Китайской международной миграции // Вестник читинского государственного университета. –2011. –№1. – С.28-42.
- Liang Z., Ma Z. China's floating population: new evidence from the 2000 census // Population and Development Review. –2004. – № 3.
- Лю Дэн, Цзян Дун-шэн (). Исследование миграций в крупнейших городах Китая: на примере Пекинско-Тяньцзиньской агломерации. –Тяньцзинь: Изд-во Нанканского университета, 2009. – 37 с.
- Материалы переписи населения Китая 2010 года. Пекин. Stats.gov. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/CensusData>.
- Понкратова Л.А., Тракова Е.В. Миграционная политика в КНР и ее роль в формировании человеческого капитала // Креативная экономика. Т.12. – № 3. Март, 2018. – С. 411-427.
- Ping H., Pieke F.N. China Migration Country Report. Sociology. – [Электронный ресурс]. –URL :http://www.sociology.cass.net.cn/shxs/zlk/huangping/DFID_Web_Paper_3.pdf.
- Статистический ежегодник Китая. Пекин. ГСУ КНР.
- Sjaastad L.A. The Costs and Returns of Human Migration // Journal of Political Economy. –1962.– № 5.
- Тракова Е.В. Внутренняя миграция населения в КНР в ходе экономических реформ (2000-2016 гг.). Автореф. дисс. к.э.н. – М.: 2018. – 27 с.
- Трудные задачи по предупреждению и борьбе с незаконной миграцией, которые стоят перед Китаем. // Сайт Даиан. 22 октября, 2004.
- Чанхай Л., Коробеев А.И. Особенности миграционной политики современного Китая // Журнал российского права. –2010. – №9. – С.70-85.
- Чэнь Юхуа. Миграции населения, урбанизация и деревни в городах // Издательство Китайской академии наук в провинции Цзянсу. Серия: Социальные исследования. –2010. – № 3. – С. 77-87.
- Цзянь Хайшань. Влияние старения демографии на миграционную политику (на китайском языке). – Пекин, 2013. – 120 С.

References

- Anohina E.S., Savkovich E.B. Sistema regulirovaniia migratsii v KNR na sovremennom etape [The system of regulation of migration in China at the present stage]. – Tomsk: Izdatelstvo Tomskogo universiteta. –2015. – 160 s. [in Russian].
- Anohina E.S. Delovaia kitaiskaia migratsiia i mesto Rossii v ee strukture [Business Chinese migration and the place of Russia in its structure] // Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo universiteta. –2012. –№1. – S. 35-48. [in Russian].
- Chan K.W. The Chinese hukou system at 50 // Eurasian Geography and Economics, 2009. – № 50 (2). – P. 197-221.
- Changhai L., Korobeev A.I. Osobennosti migratsionnoi politiki sovremennogo Kiaia [Features of the migration policy of modern China].// Jurnal rossiiskogo prava. – 2010. – №9. – S.70-85. [in Russian].
- Chen lihua. Migratsii naseleniia, urbanizatsiia i derevni v gorodah [Migration, urbanization and villages in cities] // Izdatelstvo Kitaiskoi akademii nauk v provintsii Tsziansu. Seriia: Sotsialnye issledovaniia. –2010. – № 3. – S. 77-87. [in Russian].
- Du Siaomin, Chen Tszenbao. Migratsii naseleniia v Kitae i ih vliianie na ekonomicheskoe razvitie strany [Migration of the population in China and their impact on the economic development of the country]. // Izdatelstvo Kitaiskoi akademii nauk v Pekine. Seria: Demograficheskie issledovaniia. –2010. – № 5. – S. 77-87. [in Russian].
- Ejenedelnik kitaiskoi novosti[Chinese News Weekly]. 17 avgusta, 2009. [in Russian].
- Ejednevnaia gazeta v Guanchjou[Guangzhou Daily Newspaper]. 13 dekabria, 2009.
- Internal migration of the population in China in the course of economic reforms (2000-2016). Abstract of diss. – Moskva, 2016. – 27 p.[in Russian].
- Izmenenie i primenenie Ugolovnog kodeksa KNR (1997) / pod red Gao Tsiyansi. – 700 p. [Amendment and application of the Criminal Code of the People's Republic of China (1997)]./ Ed. Gao Jiangxi. – 700 c. [in Russian].
- Kozykina N.V. Dvijushie sily Kitaiskoi mejdunarodnoi migratsii [Drivers of China International Migration].// Vestnik chitinskogo gosudarstvennogo universiteta. –2011. – №1. – S. 28-42. [in Russian].
- Kitaiskii statisticheskii ezhegidnik (2013). [Chinese Statistical Yearbook. 2013]. – Pekin, 2013. –967 s. [in Russian].
- Liang Z., Ma Z. China's floating population: new evidence from the 2000 census. // Population and Development Review. –2004. –№ 3. –P.28-43.
- Liu Den, Tszian Dun-shen. Issledovanie migratsii v krupneishih gorodah Kitaia: na primere Pekinsko-Tiantszinskoi aglomeratsii. [The study of migration in the largest cities of China: the example of the Beijing-Tianjin agglomeration]. Izd-vo Nankanskogo yuniversiteta. –Tianszin, 2009. – 37 s. [in Russian].
- Materialy perepisi naseleniia Kitaia 2010 goda. [China Census Materials. 2010.]. Pekin. Stats.gov. – [Elektronnyi resurs]. –URL: <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/CensusData>. [in Russian].
- Migration Without Borders. UNESCO Publishing, Paris and Berghahn Books. – New York: OxfordUniversity Press, 2007.
- Ping H., Pieke F.N. China Migration Country Report. Sociology. – [Elektronnyi resurs].–URL :http://www.sociology.cass.net.cn/shxs/zlk/huangping/DFID_Web_Paper_3.pdf.
- Ponkratova L.A., Trakova E.V. Migratsionnaia politika v KNR i ee rol v formirovanii chelovecheskogo kapitala // Kreativnaia ekonomika. –T.12. – № 3. Mart, 2018. – S. 411-427. [in Russian].
- Sjaastad L.A. The Costs and Returns of Human Migration // Journal of Political Economy, 1962. –№ 5.
- Statisticheskii ejegodnik Kitaia - 2016. [Statistical Yearbook of China - 2016.]. –Pekin, GSU KNR, 2016. [in Russian].
18. Tszian Haishan. Vliianie starenii demografii na migratsionnyy politiky. (na kitaiskom iazyke) [The effect of aging demographics on migration policy]. – Pekin, 2013. – 120 s. [in Chinese].
- Trakova E.V. Vnutrniia migratsia naseleniia v KNR v hode ekonomicheskikh reform (2000-2016 gg.). Avtoref.diss.k.e.n. –Moskva, 2018. – 27 c. [in Russian].
- Trudnye zadachi po preduprezhdeniiu borbe s nezakonnoi migratsiei, kotorye stoiat pered ietaem [The Difficult Challenges to Prevent and Combat Illegal Migration China].// Sait Daian. 22 oktiabria, 2004. [in Russian].
- Veremeichik A.S. Regulirpvanie vnutrnei migratsii v KNR (na primere Severo-Vostochnogo regiona) [Regulation of internal migration in the PRC (on the example of the North-East region)]. // Russia I ATR. –2003. – № 4. [in Russian].

МАЗМҰНЫ

Абдилдабекова А.М., Телеуова Э.Т., Кабдолдина К.К.	
РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНЫҢ САЯСАТЫ АЯСЫНДАҒЫ МЕТРОПОЛИЯ МЕН КОЛОНИЯНЫҢ АРАҚАТЫНАСЫ	5
Абылхожин Ж.Б.	
ИНДУСТРИЯЛАНДЫРУДЫҢ ЖҰМЫС КҮШІ.....	18
Абылхожин Ж.Б., Крупко И.В.	
ДӘУІРІНДЕГІ ТАРИХИ ЖАДТЫҢ ДИАЛЕКТИКАСЫ.....	31
Айтқазина М.М., Шамшиева Г.С.	
ҰЛЫ ОТАН СОҒЫСЫ АРДАГЕРЛЕРІНІҢ ӘСКЕРИ МҰРАСЫ	40
Алгожаева Н.С., Шашаев Ә.А., Зикирбаева В.С.	
МҰРАЖАЙ ТОПТАМАЛАРЫНДАҒЫ ФОТОМАТЕРИАЛДАРДЫҢ ДЕРЕКТЕМЕЛІК МАҢЫЗЫ.....	51
Арпова А.Д.	
МАРАТ МҰҚАНОВ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ОРТА ЖҮЗ РУЛАРЫНЫҢ ТАРАЛУ АЙМАҚТАРЫ.....	62
Ахметжанова А.Т.	
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘЙЕЛДЕР ҚОЗҒАЛЫСЫ ТАРИХЫНАН.....	71
Әлімбаев Қ.С.	
ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫ ДӘУІРІНДЕГІ ЭЛИТА МЕН ХАЛЫҚТЫҢ ДІНИ ҰСТАНЫМДАРЫ (Ибн Рузбихан және Мұхаммед Әуез еңбектері бойынша).....	81
Әминов Т.М.	
ҚАЗАҚСТАННЫҢ БОЛАТ МАГИСТРАЛЬДАРЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІ (ТАРИХИ КӨЗҚАРАС).....	91
Әміржанова Н.С.	
ЛАТЫН ӘЛПБИЛІ ҚАЗАҚ ЖАЗУЫНЫҢ ТАРИХИ ТАҒЫЛЫМЫ: ШЕТТІЛДІК СӨЗДЕРДІҢ ЖАЗЫЛУЫ (1929-40 жж.).....	112
Әшім Б.Ә.	
ДОҒЫЗТАУДАҒЫ БЕСБАЙ ЖӘНЕ ИЗЕНАҒАШ ДІНИ-ТҰРҒЫН КЕШЕНДЕРІНІҢ МЕШІТТЕРІ.....	126
Джолдыбаева У.М., Қозыбақова Ф.А.	
ЖАҒАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚСТАН МЕН ОРТАЛЫҚ АЗИЯ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ ЭКОЛОГИЯ САЛАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ.....	134
Жаппасов Ж.Е., Тасилова Н.А., Кулмесканова С.С.	
ТӘУЕКЕЛ ХАННЫҢ БИЛГІ ТҰСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ-ОРЫС ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРЫ.....	146
Жұматов Д.С.	
ІС ҚАҒАЗДАРЫН ЖҮРГІЗУДІ ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ КӨШІРУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ЗАРДАПТАРЫ.....	161
Закарья Р.	
1920-1930 ЖЖ. ШЕТЕЛДІК САЯСИ ЖӘНЕ ЕҢБЕК МИГРАНТТАРЫНА ҚАТЫСТЫ КЕҢЕС ОДАҒЫНЫҢ САЯСАТЫ	169
Ибраева А.Ғ., Темірханова Ә.С.	
XVIII ҒАСЫРДАҒЫ РЕСЕЙ ӨКІМЕТІНІҢ ҚАЗАҚСТАННЫҢ СОЛТҮСТІК АЙМАҒЫНДАҒЫ САЯСИ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАДАМДАРЫ	177
Ибраева А.Ғ., Темірханова Ә.С.	
XIX ҒАСЫРДАҒЫ ПЕТРОПАВЛ ҚАЛАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭТНИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ.....	191
Ибраева А.Ғ., Темірханова Ә.С.	
XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН	202
Ибраева А.Ғ., Темірханова Ә.С.	
КЕҢЕСТІК БІЛІК ЖҮЙЕСІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ӨКІМШІЛІК-ТЕРРИТОРИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ (XX ғ. бас. Солт. Қазақстан өңірі мысалында).....	216
Ибраева А.Ғ., Темірханова А.С.	
ҚАЗАҚСТАННЫҢ СОЛТҮСТІК ӨңІРІН ЗЕТТЕУДІҢ ТАРИХНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	233
Иембекова М.О., Божеева Б.З.	
ҚАЗАҚСТАН-ӘЗЕРБАЙЖАН: ӨЗАРА ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ ӘЛЕУЕТІ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ.....	244
Кабдушев Б.Ж., Құдайбергенұлы Б.	
ҚАЗАҚСТАН ӨНЕРКӘСІБІН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ ЖЫЛДАРЫНДА ЖӘНЕ НЫҒМЕТ НҰРМАҚОВ (1924-29 жж.).....	258

Кәрібаев Б.Б., Нұртазина Н.Д. ӨЗ-ЖӘНІБЕК ХАННЫҢ ТАРИХИ ТҮЛҒАСЫ (шығыс нарративтері мен қазақтың шежіре аңыздары негізінде).....	274
Қалыбекова М.Ч. ЖАЗАЛАНҒАН ХАЛЫҚТАР: ҚАЗАҚ ЖЕРІНЕ ХАЛЫҚТАРДЫ ДЕПОРТАЦИЯЛАУ ТАРИХЫНАН.....	295
Қанағатова Н. ТҰРМЫС-САЛТ ЖЫРЛАРЫНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ НҮСҚАЛАРЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ КОНТЕКСТІ.....	312
Қасенова А.Д., Құрманқұлов Ж., Сүйіндікова М.Қ., Утубаев Ж.Р. ҮҮІРЕК ҒИБАДАТХАНАСЫНА ЖҮРГІЗІЛГЕН АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ АЛҒАШҚЫ ҚОРТЫНДЫЛАРЫ.....	327
Құдайбергенұлы Б., Кابدүшев Б.Ж., Қозыбаева М.М. ҰЛЫ ОТАН СОҒЫСЫ ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ПАВЛОДАР ҚАЛАСЫ.....	337
Құрманалиева А.Д., Хумархан Ж. ӘЛЕУМЕТТІК ТОП ҰҒЫМЫ АЯСЫНДА ДІНИ ЖАМАҒАТТАРДЫҢ ПАЙДА БОЛУЫ МӘСЕЛЕСІ.....	352
Мұқаметханұлы Н., Бейсенбаев О. COVID-19 ПАНДЕМИЯСЫ ЖАҒДАЙЫНДА «БІР БЕЛДЕУ – БІР ЖОЛ» ИНИЦИАТИВАСЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ СЫН-ҚАТЕРІ	368
Мұхатова О. ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНДАҒЫ ҰЛТ-АЗАТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫСТАР ТАРИХЫНЫҢ ПОСТКЕҢЕСТІК КЕЗЕҢДЕ ЗЕРТТЕЛУІ (1992-2019 жж.).....	378
Өмірбекова Ж. ЕУРАЗИЯ КӨШПЕЛІЛЕРІНІҢ ЭТНОЭКОЛОГИЯЛЫҚ ДӘСТҮРЛЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУ АЛҒЫШАРТТАРЫ	390
Садвокасова З.Т., Мухатова О.Х. XIX ҒАСЫРДА ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ХАЛЫҚ КӨТЕРІЛІСТЕРІНІҢ ЖЕТЕКШІЛЕРІ (ресейлік мерзімді баспасөз материалдары бойынша).....	402
Сарыбаев М., Диканбаева А. ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚ-ФРАНЦУЗ ҚАТЫНАСТАРЫНДАҒЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ БІЛІМ САЛАСЫ.....	411
Сұлтангазы Г.Ж., Мукатаева Л.К. ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚСТАН ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ТАРИХИ ЖАДЫ: ҚАҺАРМАНДАР МЕН ІШКІ МӘНДЕРДІ ІЗДЕУ	420
Толамисов А.Ғ., Айдынбекұлы А. ПАТРИОТИЗМ МӘСЕЛЕСІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	429
Тоқтабай А.У. ҒҰНДАРДЫҢ АТТЫ ӨСКЕРЛЕРІ.....	439
Тоқтабай А.У. ҚАЗАҚТЫҢ АЛҒАШҚЫ КӘСІПКОЙ ЭТНОГРАФТАРЫНЫҢ БІРІ ҚҰСАЙЫН ТӘКЕЖАНҰЛЫ.....	452
Тоқтабай А.У., Карамендина М.Ө. ТАШКЕНТ ҚАЛАСЫНДАҒЫ МАЛ ПІРЛЕРІНЕ ҚАТЫСТЫ ҒҰРЫПТЫҚ ЕСКЕРТКІШТЕР (ЗЕҢГІ БАБА, ШОПАН АТА МАЗАРЛАРЫ).....	460
Түлешова У.Ж., Галимов Е.А. ҚАЗАҚ ДВОРЯНДЫҒЫНЫҢ ЗЕРТТЕЛУІ: XIX ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ӨЗГЕРІСТЕР ТУРАЛЫ.....	472
Уалтаева А.С., Бидахметова Ш.Б. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЭТНОСАРАЛЫҚ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ МЕХАНИЗМДЕРДІ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	483
Уалтаева А.С., Пернекулова М. ЭТНОСАРАЛЫҚ ТӨЗІМДІЛІКТІ НЫҒАЙТУДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ РӨЛІ.....	492
Ужкенов Е.М., Шотанова Г.А. ӨТКЕН ҒАЛАМДЫҚ ПАНДЕМИЯҒА ШОЛУ: ИНФЕКЦИЯЛАР ЖӘНЕ ТАРИХИ ҮДЕРІСТІҢ ЖАЛПЫ БАРЫСЫ	502
Уралбаева Ж. Г.А. КУШАЕВ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН АРХЕОЛОГИЯСЫ (Г.А. Кушаевтың 95 жылдығына арналған).....	515

Шалғынбай Ж.	
КЕҢЕС ДӘУІРІНЕ ДЕЙІНГІ ҚАЗАҚ КӨРКЕМ ӘДЕБИЕТ БАСЫЛЫМДАРЫ.....	523
Шалекенов М.У.	
ОРТАҒАСЫРДАҒЫ БАЛАСАҒҰН ЭТИМОЛОГИЯСЫ.....	536
Шапиева Г.	
ҚЫТАЙДАҒЫ МИГРАЦИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕРДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (XX ғ. аяғы – XXI ғ. басы).....	548
Шаяхметов Н.У., Байшов Б.Б., Четин Нұр	
КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘРТЕБЕСІН АЙҚЫНДАУ: ТАРИХ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢ.....	560
Шілдебай С.Қ.	
ҚАЗАҚ АКСР ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАЛЫПТАСУ ТАРИХЫНАН.....	583

СОДЕРЖАНИЕ

Абдилдабекова А.М., Телеуова Э.Т., Кабдолдина К.К. ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МЕТРОПОЛИИ И КОЛОНИИ В КОНТЕКСТЕ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ.....	5
Абылхожин Ж.Б. РАБОЧАЯ СИЛА ИНДУСТРИАЛИЗАЦИИ.....	18
Абылхожин Ж.Б., Крупко И.В. ДИАЛЕКТИКА ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ В ЭПОХУ АРХЕОМОДЕРНА.....	31
Айтказина М.М., Шамшиева Г.С. ВОЕННОЕ НАСЛЕДИЕ ВЕТЕРАНОВ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ	40
Алгожаева Н.С., Шашаев А.К., Зикирбаева В.С. ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКАЯ ЗНАЧЕНИЕ ФОТОМАТЕРИАЛОВ В КОЛЛЕКЦИЯХ МУЗЕЕВ.....	51
Арепова А.Д. ТЕРРИТОРИЯ РАССЕЛЕНИЯ ПЛЕМЕН И РОДОВ СРЕДНЕГО ЖУЗА В ТРУДАХ М.МУКАНОВА	62
Ахметжанова А.Т. ИЗ ИСТОРИИ ЖЕНСКОГО ДВИЖЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	71
Алимбаев К.С. РЕЛИГИОЗНЫЕ ВОЗЗРЕНИЯ ЭЛИТЫ И МАССЫ КОЧЕВНИКОВ К ЭПОХУ КАЗАХСКОГО ХАНСТВА (по трудам Ибн Рузбихана и Мухаммада Аваза).....	81
Аминов Т.М. ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ СТАЛЬНЫХ МАГИСТРАЛЕЙ КАЗАХСТАНА (ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ).....	91
Амиржанова Н.С. ИСТОРИЯ КАЗАХСКОЙ ПИСЬМЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ЛАТИНСКОЙ ГРАФИКИ: НАПИСАНИЕ ИНОЯЗЫЧНЫХ СЛОВ (1929-1940 гг.).....	112
Ашим Б.А. МЕЧЕТИ КУЛЬТОВО-ЖИЛИЩНЫХ КОМПЛЕКСОВ БЕСБАЙ И ИЗЕНАГАШ В ДОНЫЗТАУ	126
Джолдыбаева У.М., Козыбакова Ф.А. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО КАЗАХСТАНА И СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	134
Жаппасов Ж.Е., Тасилова Н.А., Кулмесканова С.С. КАЗАХСКО-РУССКИЕ ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ ВО ВРЕМЕНА ПРАВЛЕНИЯ ТАУЕКЕЛ ХАНА	146
Жуматов Д.С. ВВЕДЕНИЕ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА В ДЕЛОПРОИЗВОДСТВО: ПРОБЛЕМЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ.....	161
Закарья Р. ПОЛИТИКА СОВЕТСКОГО СОЮЗА ПО ОТНОШЕНИЮ К ИНОСТРАННЫМ ПОЛИТИЧЕСКИМ И ТРУДОВЫМ МИГРАНТАМ В ПЕРИОД 1920–1930 гг.....	169
Ибраева А.Г., Темирханова А.С. ПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ШАГИ РОССИЙСКОЙ ВЛАСТИ В СЕВЕРНОМ РЕГИОНЕ КАЗАХСТАНА В XVIII ВЕКЕ (на основе материалов по истории г. Петропавловска).....	177
Ибраева А.Г., Темирханова А.С. СОЦИАЛЬНО-ЭТНИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ГОРОДА ПЕТРОПАВЛОВСКА В XIX ВЕКЕ.....	191
Ибраева А.Г., Темирханова А.С. СЕВЕРНЫЙ КАЗАХСТАН В НАЧАЛЕ XX ВЕКА.....	202
Ибраева А.Г., Темирханова А.С. АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ КАЗАХСТАНА В СИСТЕМЕ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ (на примере Северного региона Казахстана в начале XX века).....	216
Ибраева Г., Темирханова А.С. ВОПРОСЫ ИСТОРИОГРАФИИ СЕВЕРНОГО РЕГИОНА КАЗАХСТАНА.....	233
Иембекова М.О., Бюжеева Б.З. КАЗАХСТАН-АЗЕРБАЙДЖАН: ПОТЕНЦИАЛ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ВЗАИМНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА	244
Кабдушев Б.Ж., Құдайбергелулы Б. Н. НУРМАКОВ И ВОССТАНОВЛЕНИЕ ПРОМЫШЛЕННОСТИ КАЗАХСТАНА В 1924-1929 гг.....	258

Карибаев Б.Б., Нуртазина Н.Д. ИСТОРИЧЕСКАЯ ФИГУРА КАЗАХСКОГО ХАНА АЗ-ДЖАНИБЕКА (на основе восточных нарративов и генеалогических мифов казахов).....	274
Калыбекова М.Ч. НАКАЗАННЫЕ НАРОДЫ: ИЗ ИСТОРИИ ДЕПОРТАЦИИ НАРОДОВ В КАЗАХСТАН.....	295
Канагатова Н. ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫЙ КОНТЕКСТ ТЕКСТОВ НАРОДНЫХ И СОВРЕМЕННЫХ БЫТОВЫХ-ОБРЯДОВЫХ ПЕСЕН	312
Касенова А.Д., Курманкулов Ж., Суюндикова М.К., Угубаев Ж.Р. ПЕРВОНАЧАЛЬНЫЕ ИТОГИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАБОТ НА СВЯТИЛИЩЕ УНИРЕК	327
Құдайбергелұлы Б., Кәбдушев Б. Ж., Қозыбаева М.М. ГОРОД ПАВЛОДАР В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ.....	337
Курманалиева А.Д., Хумархан Ж. ПРОБЛЕМА ВОЗНИКНОВЕНИЯ РЕЛИГИОЗНЫХ ОБЩИН В КОНЦЕПЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ ГРУПП.....	352
Мукаметханұлы Н., Бейсенбаев О. ВЫЗОВЫ В РЕАЛИЗАЦИИ ИНИЦИАТИВЫ «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ» В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19.....	368
Мухатова О. ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНЫХ ДВИЖЕНИЙ В КАЗАХСКОЙ СТЕПИ В ПОСТСОВЕТСКИЙ ПЕРИОД (1992-2019 гг.).....	378
Омирбекова Ж. ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭТНОЭКОЛОГИЧЕСКИХ ТРАДИЦИЙ КОЧЕВНИКОВ ЕВРАЗИИ (по материалам российских исследователей XVIII в.).....	390
Садвокасова З.Т., Мухатова О.Х. ПРЕДВОДИТЕЛИ НАРОДНЫХ ВОССТАНИЙ В КАЗАХСТАНЕ XIX ВЕКА.....	402
Сарыбаев М., Диканбаева А. КАЗАХСТАНСКО-ФРАНЦУЗСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В СФЕРЕ КУЛЬТУРЫ И ОБРАЗОВАНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	411
Сұлтангазы Г.Ж., Мукатаева Л.К. ИСТОРИЧЕСКАЯ ПАМЯТЬ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАНА: ПОИСКИ ГЕРОЕВ И СМЫСЛОВ	420
Толамисов А. Г., Айдынбекулы А. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМЫ ПАТРИОТИЗМА	429
Токтабай А.У. КОННИЦА ГУННОВ.....	439
Токтабай А.У. ОДИН ИЗ ПЕРВЫХ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЗАХСКИХ ЭТНОГРАФОВ К. ТАКЕЖАНУЛЫ.....	452
Токтабай А.У., Карамендина М.О. КУЛЬТОВЫЕ ПАМЯТНИКИ ТАШКЕНТА, СВЯЗАННЫЕ С ПОКРОВИТЕЛЯМИ ЖИВОТНЫХ.....	460
Тулешова У.Ж., Галимов Е.А. ИССЛЕДОВАНИЕ КАЗАХСКОГО ДВОРЯНСТВА: О СОЦИАЛЬНОМ ПРЕОБРАЗОВАНИИ СТЕПИ В 19 ВЕКЕ	472
Уатаева А.С., Бидахметова Ш.Б. ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕЖЭТНИЧЕСКИХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	483
Уалтаева А.С., Пернекулова М. РОЛЬ АССАМБЛЕИ НАРОДА КАЗАХСТАНА В УКРЕПЛЕНИИ МЕЖЭТНИЧЕСКОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ.....	492
Ужкенов Е.М., Шотанова Г.А. ОБЗОР ПРОШЛЫХ МИРОВЫХ ПАНДЕМИЙ: ИНФЕКЦИИ И ОБЩИЙ ХОД ИСТОРИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА.....	502
Уралбаева Ж. Г.А. КУШАЕВ В АРХЕОЛОГИИ КАЗАХСТАНА (к 95-летию Г. А. Кушаева).....	515
Шалгынбай Ж. КАЗАХСКАЯ ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА В ИЗДАНИЯХ ДОСОВЕТСКОГО ПЕРИОДА.....	523

Шалекенов М.У.	
ЭТИМОЛОГИЯ СРЕДНЕВЕКОВОГО БАЛАСАГУНА.....	536
Шапиева Г.	
ОСОБЕННОСТИ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В КИТАЕ (конец XX – начало XXI вв.).....	548
Шаяхметов Н.У., Байшов Б.Б., Четин Нур	
ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРАВОВОГО СТАТУСА КАСПИЙСКОГО МОРЯ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ	560
Шилдебай С.К.	
ИЗ ИСТОРИИ СТАНОВЛЕНИЯ СИСТЕМЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В КАЗАХСКОЙ АССР	583

CONTENTS

Abdildabekova A.M., Teleuova E.T., Kabdoldina K.K. RELATIONS BETWEEN THE MOTHER COUNTRY AND THE COLONY IN THE CONTEXT OF THE POLICY OF THE RUSSIAN EMPIRE	5
Abylkhozhin Zh.B. LABOR FORCE OF THE INDUSTRIALIZATION.....	18
Abylkhozhin Zh.B., Krupko I.V. DIALECTICS OF HISTORICAL MEMORY IN THE AGE OF ARCHAEOLOGICAL.....	31
Aytkazina M.M., Shamshieva G.S. MILITARY HERITAGE OF THE GREAT PATRIOTIC WAR VETERANS.....	40
Algojaeva N.S., Shashaev A.K., Zikirbaeva V.S. SOURCE OF PHOTOGRAPHY IN MUSEUM COLLECTIONS	51
Arepova A.D. TERRITORY OF DISTRIBUTION OF MIDDLE ZHUZ'S NOMADIC TRIBES IN THE WORKS OF M. MUKANOV.....	62
Ahmetzhanova A.T. FROM THE HISTORY OF THE WOMEN'S MOVEMENT IN KAZAKHSTAN.....	71
Alimbayev K.C. RELIGIOUS VIEWS OF THE ELITE AND THE MASS OF NOMADS IN THE ERA OF THE KAZAKH KHANATE (based on the works of Ibn Ruzbihan and Muhammad Avaz).....	81
Aminov T.M. MAIN STAGES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN'S RAILWAY MAIN LINES (HISTORICAL ASPECT).....	91
Amirzhanova N.S. HISTORY OF KAZAKH WRITING BASED ON THE LATIN ALPHABET: THE WRITING OF FOREIGN WORDS (1929-1940s).....	112
Ashim B.A. MOSQUES OF BESBAY AND IZENAGASH RELIGIOUS-RESIDENTIAL COMPLEXES IN DÖNÜŞTAU.....	126
Dzholdybaeva U.M., Kozybakova F.A. ENVIRONMENTAL COOPERATION BETWEEN KAZAKHSTAN AND CENTRAL ASIA COUNTRIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION	134
Zhappasov Zh.E., Tasylova N.A., Kyleskanova S.S. KAZAKH-RUSSIAN DIPLOMATIC RELATIONS DURING THE REIGN OF TAUKE KHAN.....	146
Zhumatov D.S. INTEGRATION OF THE KAZAKH LANGUAGE IN OFFICE WORK: PROBLEMS AND CONSEQUENCES.....	161
Zakarya R. POLICY OF THE SOVIET UNION REGARDING FOREIGN POLITICAL AND LABOR MIGRANTS IN THE PERIOD OF 1920-1930.....	169
Ibraeva A.G., Temirkhanova A.S. POLITICAL AND ECONOMIC STEPS OF THE RUSSIAN GOVERNMENT IN THE NORTHERN REGION OF KAZAKHSTAN XVIII CENTURY (Based on the materials of Petropavlovsk history).....	177
Ibraeva A.G., Temirkhanova A.S. SOCIO-ETHNIC SITUATION OF THE CITY OF PETROPAVLOVSK IN THE XIX CENTURY.....	191
Ibraeva A.G., Temirkhanova A.S. NORTH KAZAKHSTAN AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY.....	202
Ibraeva A.G., Temirkhanova A.S. ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL ISSUES OF KAZAKHSTAN IN THE SOVIET SYSTEM (on the example of the Northern region of Kazakhstan in the early twentieth century).....	216
Ibraeva A.G., Temirkhanova A.S. HISTORICAL ISSUES OF RESEARCH OF THE NORTHERN REGION OF KAZAKHSTAN	233
Iyembekova M.O., Buzheeva B.Z. KAZAKHSTAN-AZERBAIJAN: POTENTIAL AND CURRENT STATE OF MUTUAL COOPERATION.....	244

Kabdushev B.Zh., Kudaibergenuly B.	
N. NURMAKOV AND RESTORATION OF KAZAKHSTANI INDUSTRY IN 1924-1929.....	258
Karibayev B.B., Nurtazina N.D.	
HISTORICAL FIGURE OF KAZAKH KHAN AZ-JANIBEK (based on the eastern narratives and genealogical myths of Kazakhs).....	274
Kalybekova M.Ch.	
PUNISHED PEOPLES: FROM THE HISTORY OF DEPORTATION OF PEOPLES IN KAZAKHSTAN.....	295
Kanagrova N.	
HISTORICAL AND CULTURAL CONTEXT OF TEXTS OF FOLK AND MODERN HOUSEHOLD-RITUAL SONGS.....	312
Kasenova A.D., Kurmankulov Zh., Suyundikova M.K., Utubayev Zh.R.	
INITIAL RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL WORK IN THE SANCTUARY OF UNIREK	327
Kudaibergenuly B., Kabdushev B.Z., Kozybayeva M.M.	
PAVLODAR IN THE YEARS OF THE GREAT PATRIOTIC WA	337
Kurmanaliyeva A.D., Khumarkhan Zh.	
THE PROBLEM OF THE ESTABLISHMENT OF RELIGIOUS COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF SOCIAL GROUPS.....	352
Mukametkhanuly N., Beisenbayev O.	
CHALLENGES IN THE IMPLEMENTING OF «ONE BELT, ONE ROAD» INITIATIVE IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC	368
Mukhatova O.	
STUDY OF THE HISTORY OF NATIONAL LIBERATION MOVEMENTS IN THE KAZAKH STEP IN THE POST-SOVIET PERIOD (1992-2019).....	378
Omirbekova Zh.	
BASES OF FORMATION OF ETHNO-ECOLOGICAL TRADITIONS OF NOMADS OF EURASIA (based on materials from Russian researchers of the eighteenth century).....	390
Sadvokasova Z.T., Muhatova O.Kh.	
THE LEADERS OF THE POPULAR UPRISINGS IN KAZAKHSTAN OF THE XIX CENTURY (based on the materials of the Russian periodical press).....	402
Sarybayev M., Dikanbayeva A.	
KAZAKH - FRENCH RELATIONS IN THE FIELD OF CULTURE AND EDUCATION AT THE PRESENT STAGE...411	
Sultangazy G.Zh., Mukataeva L.K.	
HISTORICAL MEMORY IN THE CONDITIONS OF MODERN KAZAKHSTAN: SEARCH FOR HEROES AND MEANINGS.....	420
Tolamissova A.G., Aidynbekuly A.	
THEORETICAL ASPECTS OF THE PROBLEM OF PATRIOTISM.....	429
Toktabay A.U.	
CAVALRY OF THE HUNS.....	439
Toktabay A.U.	
ONE OF THE FIRST PROFESSIONAL KAZAKH ETHNOGRAPHERS K. TAKEZHANULY.....	452
Toktabay A.U., Karamendina M.O.	
THE CULT MONUMENTS OF TASHKENT, ASSOCIATED WITH PROTECTORS OF ANIMALS (SHRINES ZENGI BABA, SHOPAN ATA).....	460
Tuleshova U., Galimov Y.	
RESEARCHING THE KAZAKH NOBILITY: ABOUT SOCIAL CHANGES IN THE 19TH CENTURY STEPPE.....	472
Ualtayeva A.S., Bidakhmetova Sh.B.	
WAYS TO IMPROVE INSTITUTIONAL INTERETHNIC MECHANISMS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	483
Ualtayeva A.S., Pernekulova M.	
STRENGTHENING INTERETHNIC TOLERANCE	492
Uzhkenov E.M., Shotanova G.A.	
OVERVIEW OF THE PAST GLOBAL PANDEMICS: INFECTIONS AND THE OVERALL COURSE OF THE HISTORICAL PROCESS.....	502

Uralbayeva Zh.	
G.A. KUSHAEV IN ARCHEOLOGICAL SCIENCE OF KAZAKHSTAN (to G. A. Kushayev's 95 year).....	515
Shalgynbay J.	
KAZAKH ART LITERATURE IN PUBLIC PUBLICATIONS	523
Shalekenov M.U.	
ETHYMOLOGY OF THE MEDIEVAL BALASAGUN	536
Shapiyeva G.	
FEATURES OF MIGRATION PROCESSES IN CHINA (late XX–early XXIcenturies).....	548
Shayakhmetov N., Baishov B., Çetin Nur	
DETERMINATION OF THE LEGAL STATUS OF THE CASPIAN SEA: HISTORY AND MODERNITY	560
Shildebay S.	
FROM THE HISTORY OF THE FORMATION OF THE HEALTHCARE SYSTEM IN THE KAZAKH ASSR.....	583

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2020. 2(22)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.06.2020.
Пішімі 70х100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Е-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй